

**Water
Skills
for Life**

PAE TUATAHI

Taumata Tuatahi - Tau 0-2

NGĀ TIKANGA HAUMARU ME TE AROĀ KI TE WAI

NGĀ WHĀINGA

- Me mōhio mai mēnā e raru ana tētahi tangata ki te taha wai.
- Kaua e kaukau mēnā kāhore tētahi pakeke e tiaki ana i a koe.
- Kia haumaruru te tākaro, kaua e whakararu i tētahi atu.
- Whakarongo ki ngā Manapou.
- Me pānui, me whai, me mārama i ngā tohu ki te taha wai.
- Whai whakaaro ki ngā mahi e tika ai te kuhu kākahu tika.
- Kaukau ki waenganui i ngā haki.

AKORANGA

TE URU ME TE PUTA I TE WAI

Kia haumaruru, kia māia ki te uru ki te wai, me te puta i te wai ki te taha o te kaiako, tae ana ki:

- Piki me te heke i te arawhata.
- Hīkoi ki runga, hīkoi ki raro.
- Pā i te pātū i a koe e heke ki te wai.
- Kia māia i a koe e huri haere ki te puna kaukau.
- Me pānui, me whai, me mārama i ngā tohu ki te taha wai.
- Ka āhei ki te puta i te wai.

Mahi Tuatahi - Kia haumaruru te kuhunga me te putanga

- Kuhu i ngā kākahu kaukau ka tatari ai ki tētahi pakeke i mua i te uru ki te wai. Wānangahia.
- Wānangahia te tikanga kia haumaruru te uru me te puta i te puna kaukau.

Mahi Tuarua - Te uru me te puta mā te arawhata

Whakaakohia atu ki ngā ākonga kia pupuri i te arawhata i a rātou e heke ana.

(E heke kia rua ngā tapuwae ka piki ai kātahi ka heke kia whā ngā tapuwae, haere tonu tae atu ki te papa)

- Puta atu i a koe e pupuri ana i te arawhata.

NGĀ AKORANGA:

- Kia rua ngā ringaringa ki te arawhata i ngā wā katoa.
- Kia kotahi te tapuwae ia te wā.
- Kia pā atu ngā waewae e rua ki te papa.

Mahi Tuatoru - Āta heke ki te wai

Ka whakamōhio atu ki ngā ākonga i ngā tikanga o te āta heke ki te wai. Ki te kore e mōhio ki te hōhonutanga, te āhuatanga o te papa raini, me mārama ngā ākonga ki te mahi kia tika ai tana uru ki te wai. Me uru mā te puku, te nono, i ngā wāhi whāiti, i te whāriki pāremoremo kia rite te āhuatanga ki te moana.

NGĀ AKORANGA:

- Me tika ngā mahi.
- Kia mārō te tinana i a koe e noho ana, e takoto raini me ō waewae ki te wai.
- Nekehia o waewae kia rongo i te āhuatanga o te wai, i ngā mea hoki kāhore anō koe kia kite ki roto i te wai.
- Mā ō ringa koe e āta heke ki te wai (ko te taumahatanga o te tinana ki ngā ringa).
- Hurihia tō mata ki te taha, koropikohia tō kauae kia noho haumaruru te mata i a koe e uru ana ki te wai.

KĒMU

URU KI ROTO, PUTA KI WAHO

I te kaiako e whakatangi ana i te korowhio, me āta heke ngā ākonga ki te wai. Hurihia tō mata ki te taha, koropikohia tō kauae kia noho haumaruru te mata i a koe e uru ana ki te wai.

TE HEKE KI RARO I TE WAI - TAUPUNGATANGA

NGĀ WHĀINGA

- Taupungahia tō mata ki te wai
- Huakina ō karu i te wai.
- Tukuna ngā mirumiru (mā te waha me te ihu).
- Ka maiea ake i te wai, me kimo karu.
- Kimihia ngā mea ki runga i te wai.
- Kia māia te neke haere, huri noa i te puna kaukau.

Mahi Tuatahi - Te nekehanga i te wai

- Hīkoi haere i te puna kaukau – hīkoi whakamua, whakamuri, whakataha.
- Ngā hīkoianga o ngā kararehe – whakawhiti i te puna kaukau me te āhuatanga o tētahi kararehe, hoki mai me te āhuatanga o tētahi atu kararehe.

Mahi Tuarua - Kia māku tō mata

- Pōhutu ana ngā ringa ki te wai kia nui rawa atu te paratītītanga.
- Akiaki atu kia nui rawa atu te paratītītanga.

Tikina tētahi pōro wai, whiua atu ki tētahi atu heoi, whiua te pōro i mua tata ki tōna mata.

Mahi Tuatoru - Tuku hā

- Tukuna ngā mirumiru ki runga i te wai i a koe e hīkoi ana

Ko te hā yo yo – Kia pā te papamānu ki te mātenga (kia kore te tamariki e muku i tōna kanohi). Hākina ka heke ai ki te wai me te āta hāputa. Piki ake kia maiea kātahi ka hākina. Me pērā kia 5-10 ngā wā. Mehemea ka tū te tamariki, he tohu kāhore anō ia kia tika i ngā mahi.

Ko te hīkoi Yo Yo – Ka tū ngā tamariki me tō rātou papamānu ki te rārangi – ka heke te tamariki tuatahi, i a ia ka maiea mai ka heke te tamariki tuarua, arā ka haere tonu tērā āhuatanga. I ngā tamariki e ū ana ki ngā mahi nei, tuku atu te wero ki te tū i te porowhita, kia tere te hīkoi.

Mahi Tuawhā - Taupungatanga

- Kia heke tō kanohi ki te wai.
- Tikina ngā mea i ngā arapiki (wai pāpaku).
- Tikina ngā mea i te papa o te puna kaukau.
- Harirū kōrua ko tō hoa i a kōrua e heke ana ki te wai.
- Te piki me te heke i tētahi hupa – mehemea kāhore āu hupa – kia porowhitahia ngā ringa o ngā tamariki e rua.

Heke ki raro i te hupa, tukuna atu ngā mirumiru, neke atu ki ētahi atu hupa. Haere whakamua, whakamuri, whakataha, tere, pōturi. Me ngana ki te hīkoi ki te tuku hoki i ngā mirumiru ki roto i te hupa. Whakahekea te hupa i ia wā

Werohia atu ki ngā tamariki kia waewae whiri te noho ki te papa o te puna kaukau. Tīmata ki te wai pāpaku kia tae rāno ki te hōhonutanga o te wai. Me pupuri ringa ngā ākongā. Kōrero atu, mihi atu, tākarō kēmu kaute matimati, tākarō kēmu he aha te tae o tētahi taputapu.

PIRATE PETE

Ka tū ngā tamariki ki te taha o te puna kaukau.

Ko Pirate Pete ki te wai e pātai atu ana “ko wai e matakū ana i a Pirate Pete?”.

Ka whakautu ngā tamariki “Kāhore au”, ka mea atu ai a Pirate Pete “Āe mārika!” kātahi ka uru ngā tamariki ki te wai ka whakawhiti atu ai ki tērā atu taha o te puna kaukau.

Mehemea ka pā a Pirate Pete i tētahi, ka noho hei hoa māna.

Ko te toa, ko te tamaiti whakamutunga kāhore ano a Pirate Pete rātou ko ōna hoa kia pā atu ki a ia. Ka tū te toa hei Pirate Pete mā te kēmu e heke mai.

RIMURIMU

Ka tū tētahi tokorua ki waenganui i te puna kaukau. Ko te toenga tamariki ki roto hoki i te puna kaukau. Ko te mahi a te tokorua, kia pā atu ki te toenga tamariki. Kā pāngia tētahi e te tokorua rā, me tū whakapakoko ki te puna kaukau, ā me toro atu ngā ringa ki ngā taha, anō nei he rimurimu.

Kia wātea ai te tamaiti kia neke anō, mā tētahi o ōna hoa e oma ki raro i ngā ringa ringa rimurimu.

PĀPAKA ME NGĀ KARAKATAERA

Kia rua ngā kapa mo tēnei ngohe. Ko tētahi kapa ko ngā Pāpaka, ko tētahi kapa ko ngā Karakataera. Whakarārangi mai ngā kapa e rua ki te pokapū o te puna kaukau. Me tū kanohi ki te kanohi ngā kapa.

Ka karangahia te kaiārahi te kupu Pāpaka, me hoki horo atu taua kapa Pāpaka ki te pātū o te puna kaukau. Ko te mahi o te kapa Karakataera, he whai i te kapa Pāpaka kia pā atu ki a rātou i mua i tana taenga atu ki te pātū. Mehemea ka pāngia tētahi o te kapa Pāpaka e tētahi Karakataera, ka huri ia hei Karakataera ināianeī.

Mehemea ka karangahia te kaiārahi te kupu Karakataera, ko rātou kē te hunga haere horo ki te pātū. Ā, ko te kapa Pāpaka ka whai atu.

He mea tinihanga:

Me tuku te kaiārahi i ngā kupu tinihanga pēnei i te “kāpata, pakanga, papa kupu, karakia”.

Inā ka pāngia tētahi, tērā pea me hiki ia kia kite te kaiārahi, ae, kua mau ia.

TE MĀNU I TE WAI ME TŌ AKE REWATANGA

NGĀ WHĀINGA

- Taupungahia tō mata ki te wai.
- Huakina ō karu i te wai.
- Tukuna ngā mirumiru (mā te waha me te ihu).
- Ka maiea ake i te wai, me kimo karu.
- Puritia te taputapu mānu (pakete, pōro, papa mānu) – ki mua, ki muri hoi – me tū anō.
- Me mana te whakatakoto o te tinana. Takoto (ki to tuarā), puku ki runga, titiro ki te rangi. Huripokina (puku), titiro.
- E pai ana kia tū te ākonga ahakoa te aha.

Mahi Tuatahi - Te aro ki ngā mahi mānu

Tirohia te rerekētanga o te kaha o te mānu o ngā momo taputapu mānu:

- Whakamātauhia te manūtanga o te tinana me te whakamahi i ngā taputapu mānu rerekē.
- Whakamānu me tētahi taputapu mānu, ā, me whana kia tae koe ki te pātū o te puna kaukau.
- Whakamānu me tētahi taputapu mānu. Mahi takirua, takiwhā, taki tini raini.

Ētahi taputapu mānu

Pākete, Whāriki wai, Ngā momo Pōro, Pātaka ika, Pouaka Kirihou, Nūra mānu, Papa mānu, Hoe, Tāora, Rākau hī ika, Peka rākau, Pounamu kirihou, Taupoki, Pouaka makariri, Taupoki pouaka makariri

Mahi Tuarua - Te whakamānu me tētahi taputapu mānu

Me timata ngā mahi mānu ki te puku, ki te wai pāpaku. Me whakamahi raini tētahi papa tū.

Whakamahia:

- Mā te pātū o te puna kaukau.
- Mā te nūra mānu.
- Ngā papa mānu e rua.

Tētahi taputapu mānu pēnei i te nūra mānu (tākaia ki ngā hope), ngā papa mānu e rua ki ngā kēkē o te tangata. Me āta heke ki muri, me āta heke te mātenga ki runga i te nūra mānu, hope ki runga, tirohia ki te rangi.

Mahi Tuatoru - Te mānu kore āwhina

Whakamahia ēnei whakamānutanga ā tinana:

- Te mānutanga harore (pupuri i ngā waewae).
- Te mānutanga tepetepe (he āhua ōrite ki te mānutanga harore engari ka toro atu ngā ringa me ngā waewae anō nei he kawekawe.)
- Te mānutanga honu (he āhua ōrite ki te mānutanga harore engari ka noho te mātenga ki te wai, ka maiea ki runga hākina ai, ā, ka hoki kia noho te mātenga ki te wai. Me mahi anō).
- Me huri te tinana hei pū reta, hei āhua raini.
- Mānutanga whetu (ki mua/ki muri).

WHAKATAETAE PĀRERA

Kia kotahi te papa mānu ki ia ringa. Me piri tata ngā tamariki. Kia kaha ngā tamariki ki te whana ki tērā atu taha o te puna kaukau, ā, me hoki mai.

KĒMU

KĒMU WHIOWHIO TUNA

Me tū tata ngā kaiwhakataetae ki te rārangi tīmata. Kko te hohonutanga o te wai, ki te uma o te tangata. Ka tīmata ngā mahi, ka huri huri haere i te puna kaukau, anō nei he tuna.

Me horo rawa, ā, kia tae rānō ki te rārangi whakamutunga. Ka rongō i te whio, me tū ia tangata, me mānu ki mua, ki te tuarā raini. Ka rongō i te whio kia rua ngā wā, me huri haere tonu.

Ko te tikanga, me kaha te whakamahi i te whio i mua i te taenga atu ki te rārangi whakamutunga kia whakangūngūa ngā tamariki ki te mahi mānu. Te tangata ka tae tuatahi ki te rārangi whakamutunga, ko ia kē te toa.

AKORANGA

TE TAKAHURI ME TE HURI I TE WAI – ARONGA

NGĀ WHĀINGA

- Ka māia ngā ākonga ki te hīkoi whakamua, whakamuri hoki mai i tētahi taha o te puna kaukau, ki tērā atu taha.
- Ka māia ngā ākonga ki te takahurihuri mai, takahurihuri matau hoki.

Mahi Tuatahi - Aronga

- Kia rerekē te hīkoi i roto i te puna kaukau – hīkoi whakamua, hīkoi whakamuri, hīkoi ki te taha
 - Te hīkoi kararehe – Whakaatuhia mai tētahi ekehanga kararehe mai i tēnei taha o te puna kaukau, ki tērā taha. I te hokinga mai, me rerekē te kararehe.
 - He mahi takirua tēnei. Me tū hako tētahi (toro atu ngā ringa ki te taha, whakawehea ngā waewae). Ko tā tērā atu tangata, me oma huri rauna. Me whakawhiti mahi ngā tangata.
- Me rerekē te tū: whakapiria ngā waewae, tū kotahi te waewae ki runga.

Mahi Tuarua - Mānu (ki te tuarā) me te tū.

- Me ngāwari te whakahā. Ka tū te ākonga, me hā ki waho.
- Hikina te mātenga me ngā pokowhiwhi kia pai te titiro ki ngā waewae.
- Hikina ngā waewae ki te uma.
- Me tau ngā waewae ki te papa.
- Toro atu ngā ringa kātahi ka whakaheke ngā ringa.
- Mātenga ki runga, ā me tū te ākonga.

KĒMU

PŌTAKA TĀ

Me tū wehe ngā ākonga ki roto i te kaukau.

Kia kaha te hurihuri haere kia 360° (taha mauī, taha matau hoki).

Ka mutu te hurihuri, me heke ki te wai, kātahi ka tū ake.

Me whakatū ringa inā kua mutu.

TE KĒMU RAMA WHERO/RAMA KĀKĀRIKI

Me nekeneke haere ngā ākonga i te puna kaukau.

Ko tā te kaiako, he karanga i 'Rama whero, Rama kākāriki' raini.

Inā ko 'Rama Whero' te karanga, me takahuri nga ākonga.

Inā ko 'Rama Kākāriki' te karanga, me rapu hoa kia takirua te mahi, ā, me hurihuri.

I TE WĀ O TE OHOTATA, ME AHA? – TE HAUMARU O TE TANGATA

NGĀ WHĀINGA

- Ko tā te ākonga, kā mahara, ka whakahua i te ture kia noho tahi me tētahi pakeke ina e tata ana ki te wai.
- Ka tika te whakutu urupounamu
- E pai ana kia tuku kupu akiaki
- He tika te mau kotahi whakaora, kā mutu, e mōhio ana te ākonga i ngā hua o te mau tika i te kotahi whakaora.

Mahi Tuatahi - Te Wānanga

- Wānangahia te hiranga o te noho tahi me tētahi pakeke inā ki roto, ki te taha hoki o te wai.
- Wānangahia ko wai ngā kaiāwhina mehemea ka raru koe, koutou raini ki te wai.
- Wānangahia te tikanga kia kaua e uru ki te wai inā kua raru tētahi.
- Wānangahia te hōhonu o te wai me ngā wāhi pai mo te uru me te puta i te wai.

Mahi Tuarua - Kia haumaruru te uru me te puta

- Kei hea te wāhi pai mo te uru me te puta i te wai. Kōrero atu ki te kaiako.
- Mā te arawhata te ākonga e uru ki te wai. Mā te noho me te heke raini.

Mahi Tuatoru - Te tohutohu atu kia āwhina mai

- Whakaatuhia mai te tohu ā tinana mo te tangata hiahia āwhina - whakatū ringa, toro atu. Karanga atu 'Āwhina mai' 'Āwhina mai' 'Āwhina mai'.
- Whakangūngū

Mahi Tuawhā - Te whiu taputapu ki te wai hei āwhina kia mānu ai te tangata

- Wānangahia ngā taputapu mānu me āna mahi nui ki te awahi i te tangata kua raru ki te wai.
- Rapua ētahi taputapu mānu pai mo te whiu atu ki te wai.
- Me kōhi taputapu mānu: Pouaka makariri, pounamu miraka, tūru kirihou, pōro, pākete.
- Me whakarārangi ngā ākoranga. Me parakitihi te whiu taputapu mānu ki te wai. Me kaua ngā ākonga e tū tino tata ki te wai. Mā te kaiako e whakaatu atu i te mahi tika, arā, kaua e tū ki roto i te wai.

Mahi Tuarima - Te kuhu kotahi whakaora

- Whakaatuhia mai te kuhu kotahi whakaora.
- Wānangahia ngā tikanga o te mau kotahi whakaora. (Āhea? He aha e mau ai te tangata i te kotahi whakaora).
- Me kōwhiri ngā ākonga i tētahi kotahi whakaora, ā, kuhuna. He tika te noho o te kotahi whakaora?
- Me mahi tahi te kaiako me ngā ākonga. Whakaatu atu he aha e tika ai, e hē raini ai te kuhu o te kotahi whakaora.
- Kia tika te kuhu kotahi whakaora, me uru ngā ākonga ki te wai. Me haumaruru te mahi.
- Me hiki i ngā waewae (ki te uma), ā, me mānu.
- Kia kaha ngā ākonga ki te mānu me te kotahi whakaora. Whakamahia ngā ringa kia neke ki te wai.

TE TAUTOHU I NGĀ MŌREAREATANGA

Ka taea e ngā tamariki ki te tautohu i ngā mōreareatanga ki te wai?

TAPUTAPU MĀNU

Kōrero mai he aha ngā taputapu pai mo te mānu ki te wai. He aha e mānu ai? He aha e kore ai e mānu?

TE KŌKIRI

NGĀ WHĀINGA

- He tau, he māia hoki te ākongā ki te neke i te wai (horekau āwhina).
- Ka taea e ia te puta i te puna kaukau (me haumarū te mahi).

Mahi Tuatahi - Te Neke i te wai

- Me hoki ki tērā atu taha engari kaua e puritia te puringa.
- Me wehe i te taha o te puna kaukau.
- Anei ngā nekenekēhanga kia tae ki tērā atu taha o te puna kaukau: Oma whakamua, oma whakamuri, ki te taha, Piu haere, hītoki, peke.

Mahi Tuarua - Kōue

Me tū ki te wai. Me toro atu o ringa:

- Me whai ngā ringa i te kōiti (toronga ki waho), Me whai ngā ringa i te kōnui (toronga ki roto).
- Panaia atu ngā mako, mauria mai ngā meremona.
- Panaia atu ngā mako, mauria mai ngā kaiwhakātere.

Tū ki te wai pāpaku:

- Me whakangūngū i ngā mahi kōue, ringa toro ki waho, toro ki roto hoki. Me āta heke ngā ringa i te wai, ki reira mahi ai. Me whakapakoko te noho o ngā pokowhiwhi kia ngāwari te toro atu o ngā ringa, ki waho, i roto hoki. Me ngāwari, me kaha hoki ngā mahi.

TE MAHI TAKIRUA

He mahi takirua tēnei. Me tū takirua kōrua, me ngā tuarā ki te pātū o te puna kaukau. Me pupuri ringa kōrua. Ka rongo i te kupu 'haere', ka horo kautū atu ki tērā atu taha o te punakaukau, ā ka hoki mai. Ko te tikanga, me pupuri ringa i ngā wā katoa. Ko te tokorua ka tae tuatahi atu, ka wikitoria.

TE MAKO ME TE TUNA

Ko tētahi ākongā ka noho hei mako, ko tētahi atu, ka noho hei tuna. Ka whakaporowhitangia te toenga ākongā, ā, me pupuri ringa. Ka tīmata te mako ki waho i te porowhita. Ka tīmata te tuna ki roto i te porowhita. Ko te whāinga o te mako, kia neke ki roto i te porowhita kia mau i te tuna. Ko te mahi o te hunga porowhita, he ārahi i te tuna kia kaua ia e mau e te mako. E pai ana kia hiki i ngā ringa o te porowhita e āhei ana te tuna kia puta ki waho i te porowhita. E kore te mako e āhei ki te whati i te porowhita engari e pai ana kia kaukau ki runga, ki raro raini i ngā ringa. Ka mau te tuna, ka tohua he mako, he tuna hou.

PŌRO TŪMATARAU

He mahi ā rōpū tēnei. Ko te whāinga, ka horo whakaneke te pōro ki tērā atu taha o te puna kaukau. Kia kotahi te tangata ki ia rōpū, ia te wā

